PG
5038
M38C4

V. MARTÍNEK:

CESTY.

FRAGMENTY O SVĚTLE :: I PONÍŽENÍ. ::

VERŠE.

(1905—1909)

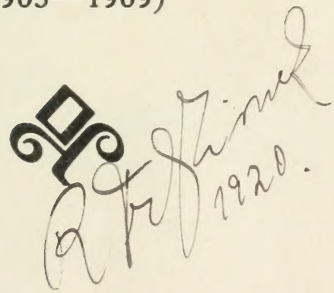

ODMĚNĚNO Z FONDU JULIA ZEYERA
PŘI ČESKÉ AKADEMII.

V. Martínek

V PRAZE.
KNIHTISKÁRNA OT. JANÁČEK NAKLADATELSTVÍ.
1909.

LIBRARY
MAY 14 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

PG
5038
M38 C4

I.

„Když Caesar Petrovi dá ruku svoji,
vždy z toho stisknutí krev lidská kane,
když Říš a Církev k políbku se strojí,
vždy mučennictví hvězda v nebi vzplane "

Carducci.

ITHAKA.

... Krev vylil Odysseus a volal stíny,
jež uchvátil proud dávno minulý,
a mrtví nořili se ze hlubiny
a bratrsky se k reku vinuli.

Jak dlouho hynul steskem po Ithace,
slz proudy ronil nymfy v objetí!
....a marno toužení a marna práce!
...ukažte cestu, mrtví v podsvětí!

Jsem ošlehán již větry, závějemi
a ve vlasu mám plno popele;
jen modrý dým, jenž nad mou pluje zemí,
zřít aspoň touží oči ztesknělé!

Jen vidět aspoň šedém na obzoru,
kde v moře stápějí se oblaka,
pruh výspy skalné, zamlženou horu
a věděti, že tam jest Ithaka!

Nuž, mrtví, rcete, kudy cesta spěje,
co hrozí mně, než v rodný vejdu dům,
již dosti dlouho bloudím bez naděje
jsa hříčkou živlům, bouře úderům...

A my, dnů pozdních zmalátnělé děti,
jichž celý život hledáním je cest,
tu báj si přečtem', živou po staletí,
jak starou pohádku, jak dětskou zvěst.

A síly nemáme přec zabloudilí,
by zrak se upjal pevně do dáli,
svých tužeb krví bychom probudili
těch dávno mrtvých valné přívaly.

A práva nemáme jak heros řecký
dlaň ve bratrský stisk jim podati
a naše zápasy a touhy všecky
k nim nemohou se vzepnout v závrati.

Cest našich ztemnělých a bezvýsledných
cíl zahořklý a mdlý a zmatený,
dnů život prázdných, zoufalých a bědných
zda s dávnými nás sblíží kořeny?

Kam naše cesty, kam se ubírají?
...Hle, do dálek se pohled otvírá
a před námi si mořské vlny hrají,
proud bez mezí se vlní do šira,

jak Odysseus zde dlíme na pobřeží,
nad hlavou bílá letí oblaka,
kams v neurčito naše cesty běží
...a příliš daleko je Ithaka.

22

MILÍČ.

... Šum ulicemi zněl a bílé léto bylo,
vzduch chvěl se vůněmi a něhou pocelů
a lidstva hemžení se v proudech rozptýlilo
z všech pražských kostelů.

Je svátek veliký a vzácné relikvie
dnes duším rozníceným září v krásách všech,
skví na odiv se slavně, co se s úctou kryje
kde ve chrámových zdech...

Dnes viděl český člověk poklad vzácné ceny·
část svatých jesliček a Ježíšových plen,
krev Páně v krůpějích, vlas Maří Magdaleny,
jenž pláčem potřísněn,

kus skály při Kristově smrti rozpukané,
trn z koruny a mléko boží rodičky
a z olivy, kde Pán se modlil v Getsemane,
snět suché větvičky...

A vlnou zástupů muž shrbený a sivý
se béře pozvolna, pln myšlenek a něm,
dlaň skřížil pod pláštěm, zrak veliký a živý
upírá skromně v zem'.

Nic nedbá, živé moře jak mu ve sluch bije,
nic nedbá, boží slunce že je samý jas,
v skráň jiná, mohutnější zní mu melodie,
zří jiný ve zápas,

než mravenečků lidských klopýtání všecko,
nic nevnímá, že vedle o něm mluví kdos,
že pohledem lpí na něm zbožná žena, děcko,
mnich, jenž se plíží bos,

že jeden pohled hřeje, druhý jedem svítí,
jen slavně modlitba zní v duši veliká,
a v jejím proudu jasném světa vlnobití
jak bzukot zaniká...

První žena:

.... Dnes čtyřikráte kázal už...
On boží prorok, svatý muž!
I u dveří se tísnil proud,
by aspoň přízvuk řečí těch
si mohli v duši zachytnout...
A jeden pláč a jeden vzdech
táh' zástupy... Jej poslal Pán
k nám, v město svoje zcizené,
by věrný lid byl zachován
a vyhlazen hřích z kořene...

Druhá žena:

.... V ten čas, než sestoupil Pán Ježíš Kristus
v svět, —
jak červánky si v obzor lehnou k ránu,
tak jasně předcházel Jan Křtitel Nazaret
a připravoval cestu u Jordánu, —
tak on, ctný kazatel, než v nic se shroutí zem,'
než metla boží neodvratná padne,
před druhým Páně příštím je tím Křtitelem,
by trestal hřích a vyburcoval chladné...

Prvý minorita:

Však počkej, kazateli, rozpukneš se žalem,
až uvidíš svých zlatých vidin skon,
až rozbořímе tobě Jerusalém,

až poputuješ pěkně v Avignon —
Dost perné práce na tebe tam čeká —

Druhý minorita:

Z ní antikrist ho ani nevyseká
a přece tolik byl mu přítelem,
že s úctou jeho jméno vyslovoval,
jím strašil lidi městě po celém —

Prvý minorita:

A nevěstky si také zamiloval,
ba především a nejvíce —
Hle, ctnostný muž a hříšnice — — —

... A Milíč beze slov šel dále ulicemi...
Vše, co jen žilo v něm, i srdce jeho tep,
se spojilo a trysklo myšlenkami všemi
v hlas velkých modliteb:

„Ó, Pane, přijď! Ó, přijď! To hodina je slední,
Leh' soumrak v lány Tvé, v Tvých tmí se zahradách,
už připozdívá se a už se nerozední,
když, Pane, Tvoje světlo nezasvítí v tmách...

Jen ještě prázdné jméno Tvoje říše nese,
však tam už nevládneš, kde hýří antikrist,
hřích rozlil se jak moře, v němž se na útese
chví s bázní úzkostnou, kdo věrný jest a čist.

A ďábla náhončí jsou Tvoji služebníci,
hlas šelem divokých řve z temných propastí,
ó, Pane, přijď, ó, přijď, slyš hlasy vzlykající,
jichž bolest nedovede kalem zatřásti.

Ty však už, Pane, přijdeš, laskavý i mstivý,
zem' očistíš jak bouře, říš si upevníš,
až velikým Tvým soudem zachvějí se nivy,
pak království Tvých věrných vzroste výš a
výš — — —"

A slunce jásalo... a ulicemi dál
proud zvlněný se bral...

22

KOSTNICKÁ EPISODA.

... Dóm otřásal se rozvášněným křikem...
A prelátové, plešatí a tlustí,
dlaň zatínali v pěsť a rozčileně
z míst povstávali, křičeli a láli...

Proud slunce padal okny barevnými,
skvrn plno házel na dlaždice chrámu
a jasné světlo na hlavu lil muži,
jenž ve vřavě stál upoután a hlídán
a k němuž vlna gest a prudkých řečí
zvšad mířila. Stál vyhublý a bledý,
se zrakem vpadlým, ve špinavém šatě,
on, neznámý kněz, mezi kardinály,
stál ve své bídě jako výkřik němý
v jas barev svítící a lesk a zlato.
Stál nepohnutě v poutech, ponížený,
zrak jeho horečně plál jako hvězdy,
a v okna hleděl, jimiž výsek nebe
smál modravý se v jeho pokoření.
... A slova hanlivá dál zněla dómem...
Pak mluvit jal se, ale jeho věty
se ztrácely v tom prudkém vlnobití,

jen občas slovo rozlehlo se z proudu
a prudčí přízvuk vynořil se z něho:
... Bůh... Písmo Páně... svatí učitelé...
...a ukažte a přesvědčte... jsem hotov...
...blud lživý... falšováno... články... pravda
však přehlušen byl výkřiky i smíchem.
Tam volal kdos: „Hle, kacíř zatvrzelý!"
a jiní: „Odvolej a odpřisáhni
a podrob se!"... a všecko v jednu vřavu
se slévalo...

A mistr v poutech umlk',
zrak přivřel, poslouchal a zdálo se mu,
že do duše všech hledí v shromáždění,
jak hřích se směje jejich ve hlubinách,
jak žalobci z Čech groše počítají,
jež vydali už, aby zničili ho,
jak zlaté ornáty jsou maskou lživou,
jak cítění všech daleko je Krista,
jak touha po rozkoších, statcích světských —
jim v krvi volá, jak ten celý koncil
je velikou lží, pestrou komedií
... a cosi jako hnus a pohrdání
mu celou jeho bytost provanulo,
své touhy silou k Ježíši se povznes'
a řekl zpříma, úsečně a krátce:
„Ne, neodvolám!" — — —

22

LIST.

... Všem bratřím, sestrám v Pánu rozmilým,
všem, kteří pravdu boží milují,
všem pokoj vyprošuji od Boha,
by v ctnostech svatých každý prospíval,

já, mistr Jan, kněz v boží naději
a sluha Jezukrista našeho.
Ó, nejmilejší, za to prosím vás,
ať žijete dle božích zákonů,
ať pilni jste vždy svého spasení,
nic nevěříce antikristovi
a jeho ošemetným náhončím,
těm, kteří Pána Krista našeho
v pokoře jeho, práci, chudobě
a v mukách následovat nechtíce,
jen v hříchy lid a v peklo uvodí.
I na mne antikrist se obořil,
však marny byly jeho nástrahy,
Pán Ježíš bez překážky uvedl
mne do Kostance, chránil ve sboru,
a v smilování Jeho spoléhám,
žeť stanu v pravdě boží do smrti.
Však české po mně slídí žákovstvo,
jež po obrocích duši plnou má,
a sbor, jenž nazývá se přesvatým
a neomylným, chce mne zastrašit,
však nemoh' přece pravdy přemoci.
Ó, nejmilejší, řádu žádného
v tom sboru není, velká ohavnost
však v celém shromáždění zavládla,
ba řkou již Švábové mi obecní,
že všichni zhoršili se sborem tím,
že vůbec není hříchu žádného,
by nebyl spáchán toho od sboru.
Tu pravdu, kterou já jsem kázal vám,
tu držte pevně, za to prosím vás,
a slyšel-li kdo v řeči ode mne
— ač, doufám, nikdy — nebo v kázání
přec proti pravdě boží, prosím vás,
by toho nikdo v duši nechoval.
Vždy vašeho si žádám spasení,

i teď jsa v pokušení, v žaláři,
a modlím se, ať pravda plane vám,
ať vespolek se milujete vždy
a dobrých mocí tlačit nedáte.
Vás Pánu Bohu všecky poroučím
a Jezukristu, Pánu našemu,
jenž z ďábelské nás moci vykoupil.
To v Konstanci jsem psal a v žaláři...

22

JERONÝM.

Pad' vlhký soumrak do žalářní celly...
Jak, bože, úzký je té kobky kryt!
A člověk touží divně roztesknělý
zeď hlavou prorazit...

Dnes odvolal... Je síla vyčerpána.
A odpřisáh', že nechce v bludech stát,
že za milost jen prosí Krista Pána,
že pokání chce rád,

že ďábla svodem byla jeho slova,
že antikristu slouže bušil v Řím,
že Husa vzdor a zpupnost Wiklífova
zaslouží pekla dým.

Ach, jak je prázdno po tom po všem v duši!
Jde myslí těžkou sešeřený stín
a jako kladiva cos v hlavu buší
a ryje do hlubin...

Leh' Jeroným a hlavu sevřel v dlaně...
Mdlý, zasmušilý hleděl oknem šer...
Lze sešílit — tak hynout rozervaně
dnes... v září... v podvečer...

Dnes odvolal... Kdos v zákoutí se směje,
dny dávno minulé se dívají
teď do skleslosti jeho, beznaděje
a divně zpívají,

hlas zašlých bouří v tom se zpěvu třese
hlas nadšení a vzdoru žhavého,
kdy vínem mládí duše opije se...
Jak hořko ze všeho...

Dnes zašlapal svá světla minulosti...
Či světýlka to pouze na lukách,
jichž teprve až duch se plně zhostí,
zář pravá vzhoří v tmách?

.... Smrt stála před ním, měla oči ledné...
A možno odolat a setřást sen,
když po svobodě touha křídla zvedne
a ven chce, jenom ven?

Tam daleko je kdesi domovina...
jak rytíř Pravdy šel z ní v švábskou zem',
pln snů a vášně, která zapomíná,
že vlk je za keřem,

... a před týdny Jan zhynul na hranici,
on však se zachvěl bouře nárazy,
žár plamenů jej zlekal tryskající...
Ach, jak to zamrazí...

Tak jak by viděl onen výjev známý:
byl Kristus před Kaifášem, Petr v sled
šel zvolna za ním svírán obavami,
k vojákům k ohni sed',

a přišla služka, jízlivá a smělá:
„Byl's také společníkem jeho cest!“
Řek' Petr: „Přísahám, že neznám zcela
kdo onen vinník jest!“

A přišla druhá, tvrdě naň se směje:
„Ty's k učenníkům jeho patřil též!“
Řek' Petr: „Neznám toho z Galileje
a ty, ó ženo, lžeš!“

A žoldnéři se drsným slovem smáli:
„Ty's chodil s ním! To poznat z nářečí!“
Řek' Petr: „Neznám ho! Bůh neskonalý
mně pravdu dosvědčí!“

V tom kohout zazpíval... Pán k ohni hleděl.
Vstal s hořkým pláčem Petr tenkráte...
... než kohout zazpívá, Pán předpověděl,
ty zapřeš třikráte!

...

Noc byla černá, stín leh' v žalář stmělý,
mrak s oblohy se chmurně zdravil s ním,
... a jako mrtev ležel v koutě cely
dnes mistr Jeroným...

22

PŘED BOUŘÍ.

... Čas Páně přichází a hrozný vzplává den,
meč pomsty ohnivý jak bouře šlehne zemí,
teď bude z kořenů hřích každý vyplenën
a se slzami krev poteče ručejemi.

Den velký přichází, den žalu, zármutku,
zlých nářek k nebesům se zdvihne vzlykající,
trest strašný vyklíčí všech hříšných ze skutků
a mečem zbiti budou pravdy protivníci.

Již tmí se před bouří, zbraň každý za pluh vem,
buď v přilbě spasení a víry ve brnění,
kdož opustí dům, roli a jdou za Kristem,
ti všichni stonásobně budou odměněni.

Nuž domů zanechte, by spustly vesnice,
ať všichni věrnými jsme nalezeni Pánu,
všem káže zákon boží, každá pravice
ať pevně ozbrojí se pravdy na obranu.

S vším rozlučte se zcela: s otcem, matěří
a se sestrami, bratry, statkem pomíjivým,
svět starý pomine, jen ty, kdož uvěří,
v den soudu uvítá Pán zrakem milostivým.

Den hrůzy nastává, den děsu, kvílení,
den bolů porodních, neb řády vstanou nové,
a na obloze divná vzejdou znamení
a k věrným falešní v svět přijdou prorokové.

Pán ohněm bělostným své zlato očistí,
dá žití věčného všem spravedlivým věno,
oddělí v sýpkách zrní od plev, od listí,
a hloží z vinic v oheň bude uvrženo.

Nuž, vstaňme oddaně, my boží rytíři,
svět dozrál k pádu již a k rozvratu se chystá,
hněv Páně přetekl, již nic ho nesmíří
a ranou smrtící v prach zdrtí antikrista,

vše musí ohně, meče projít koupelí,
hřích stráví se, však pravda slavně zaplá v
proudu,
... den Páně přichází, den hrůzou setmělý,
den veleby a msty a zničení a soudu.

22

DOMAŽLICE.

(Rhapsodie.)

... Pan kardinál je zamyšlen a čelo samý mrak
a hledí divným pohledem kams vzhůru do oblak,
dnes rozhodný jest okamžik, kdy pod křižáckou
zbraní
už kacířové ohavní z Čech budou vyrubáni.

A tmí se vojsko věřící, kam zrakem jenom zříš,
plá pomsty požár v duši jim a na ramenou kříž,
bůh sám ví, kterak zve se kout, kde v boj
se připravili,
však tam dnes zpupnost kacířská se shroutí
do mohyly.

Jest po polednách, slunný den, jsou čistá nebesa,
v zad na obzoru zvedají se stíny pralesa
a v předu kraj se rozvírá, zkad táboritské
šiky
v ráz přijdou v zápas veliký s římskými
bojovníky.

To právě došla před chvílí ta vytoužená zvěst,
že celý zástup kacířský již na pochodu jest,
chví ostrými se výkřiky a povely vzduch žhavý
a věrným vojskem křížovým šum táhne
nedočkavý.

Teď kněží, Páně sluhové, v sled vojům hřímají
zvěst nádhernou a jímavou o ctnostech, o ráji,
jak kořist čeká veliká, jak zvítězí dnes víra,
jak Kristus s Pannou Marií svou říš jim otevírá.

... V tom náhle temné dunění se zemí prožene,
to zní jak hromu zařvání dálkami tlumené,
a nový ráz a nový hluk tak hluboký a táhlý
a zvolna, zvolna rostoucí v zpěv hrůzy
neobsáhlý.

Všech zraky v prudkém zachvění se vpily na
obzor,
nic nevidět, jen hukot táh', jak bouře letí s hor,
a rachocením zněla zem', ryk duněl neustálý
... snad pekla už to veřeje se strašné
rozvíraly...

Pan kardinál se prudce zved', cit divný tělem
šleh',
cos jako mráz se rozlilo mu rázem po kostech,
a ve sluch hřímá z daleka... Ať každý v boj
se chystá
pro římskou církev přesvatou a pro Ježíše
Krista...

Teď z hučení už temného lze zvuky rozeznat:
zní skřipot vozů válečných a strašný písně spád,
jen nápěv zní, jen nápěv hřmí, jen temné tóny
bijí,
slov neslyšet, jen příšernou a velkou melodii.

A na obzoru první již se zdvihli kacíři...
... Nuž, velte, pane markrabě, ať boj se rozvíří!
Ta píseň bije, ubije... A řady táhnou s pěním...
Jek trub v to jasně zavolá jásavým pozdravením.

Pan kardinál kříž vzhůru zdvih' a s vršku rukou
máv',
... a zřel, jak pod ním v údolí tlum nekonečný
hlav,
tlum věrný, římský, zachvěl se, křik zoufalý
a známý
jak zástupem se rozhýřil a letěl nad hlavami.

Les černý v daleku se tmí... Vše valí se a
řítí...
A nelze ničím zastavit to širé vlnobití,
jen prchat, prchat, uprchnout... a v útěk znov
a znova
hřmí sloka písně kacířské, hřmí tvrdá, ocelová.

A příšerná už vichřice se snáší blíž a blíž...
... Pryč, kardinále, s bullami a na zem' pohoď
kříž!..
A jako trávu s úbočí rve ručej rozpoutaná,
tak vlna děsem šílená v před žene Juliana...

22

SCÉNA VÍTĚZNÁ.

... To slavný den byl. Rozvlněným životem
a plně Praha zachvěla se celá.
Jak vzruchem opila se, zkvetla jásotem,
kovová ústa zvonů vyprávěla.

Vše bratrským se pozdravilo stisknutím,
už pravda Páně zvítězila svatá
a ve svět křesťanský teď slavně hlásá Řím,
že podle zákona jsou kompaktata.

Už nastal mír a sudlice teď zrezaví,
zas ucítí pluh země nezrývaná.
Čech nový život bohabojný pozdraví,
zas církve synem jest i Krista Pána.

A mistr Rokycana řečí nadšenou
den slavný uvítal a vřelým díkem,
lid tonul v slzách nad osudu proměnou,
že není proklet už ni haeretikem.

Jen Táborita zasmušilý tam a tu
cos o Římu si bručel v pohrdání
a směšná slova opakoval traktátů,
že z drápů pekla svět se nezachrání...

* * *

Když za dnů úpalných jde pouští karavana
a ve žhavém už písku noha poklesá,
což každá zornice se šíří rozšlehaná
a v horizont se vpíjí, v modrá nebesa!

Když rety zprahlé jsou a kapky vody není
a chleba vyprázdněny zbytky poslední,
což mozek rozhoří se v teskném roztoužení,
ať po dnech zoufalých se přece rozední!

... Vál samum, družiny půl tvrdá Zhouba zbila,
půl druhá pozvolna jde svému ke kraji
pryč od zničených bratří, v jejichž těla bílá
a v kosti seželilé jen větry zahrají...

A v hlavě těžce dumá, zraky divně hoří
a všecky myšlenky se v jeden slily cíl,
by tam, kde nebe padá k písečnému moři,
kraj žlutý zeleným se pruhem rozvlnil...

V tom náhle na obzoru... palmy... zeleň čistá!
Jak dálky zasmály se vlídným pozdravem!
Všech ruce vzmachem jedním v rajská kynou místa
a každý pramen slyší vzduchu ve žhavém!

Šíj jakby nalomená rázem vzpřímila se,
krev tryskla silou novou všemi žilami,
v běh další, radostný se noha vzpjala zase...
ten cíl jak smysly všecky prudce omámí!

A příval nesmírný se rozlil bouřně city
a každý řítí se tam k chladům oasy...
Ó, marno zdržovat! Zrak horečně v dál vrytý
jak šíleně se noří v pestré obrazy!

... A zvolna přelud bledne... Vzduchem ještě chvěje
pruh zelený se chvíli, štíhlý palmy kmen..
Ó, třikrát nešťastný a bědný, bez naděje,
kdo prázdnou vidinou byl v poušti oslepen!

Sval k předu vztažený v ráz klesne vysíleně
a hlava v zoufání se k prsům nachýlí...
Je stokrát pustší cesta po chvilkové změně
a tvrdě vysmívá se těm, kdož bloudili...

22

Z CEST DALEKÝCH.

(Bratr Lukáš vyslán byl jednotou k Valdenským)

„... Já, bratří moji, vrátil jsem se z cest,
však velká lítost duši schvátila,
že marny byly všecky útrapy,

že cesta moje byla tápáním
v tmách nepravostí, v kalu neřestí.
Neb nenašel jsem nikde v světě zem',
by lidé žili podle božích slov,
by svaté Páně evangelium
jim plálo žitím, jako pochodeň
plá poutníkovi v stezkách za noci,
vždyť daleko je boží království
od lidu všeho, Pána našeho
Ježíše milost padá na skály
a do trní, kde hyne zdušeno.
Ó, bratří moji, oči zlekané
se bázní chvěly, duše zalkala,
když ve světě jsem viděl tolik zla,
jak ďábel zased' na zem' vítězně
a ve své dlani všecko uchvátil,
jak zemským zbožím kněží panují,
jak bratr všude zdvihá na bratra
meč smrtící, jenž žehnán ve jménu
je přesvatého lidstva spasení.
Tak nadarmo jsem, bratří, putoval
jak jiní přede mnou, jichž cílem též
zem' bylo najít, kde je boží říš.
Pán zapomenut, život pokojný,
ctný, tichý, zdrženlivý, trpící
a čistý jest jen k tvrdým úsměškům...

I v Římě byl jsem, hrozné pověsti
jsem o kněži tam slyšel nejvyšším,
že krvesmilně s dcerou obcuje,
že vražda s kupčením jsou domovem
v těch síních nádherných, kde přebývá
chudého Petra hříšný nástupce.
A v jednom městě kdesi ve Vlaších
(že Florence to, tak se domnívám)
jsem viděl hořet mnicha v plamenech,

jenž zdvihl hlasu proti papeži
a ukazoval jeho na hříchy,
a jeho trpký pohled poslední,
že přece ve světě hřích zvítězil,
si v duši nesu.

Marna cesta má,
ó, bratří milení! Nám nepodá
dlaň nikdo ku bratrské pomoci,
by k polepšení, k duší útěše
nám stálá pilnost v srdcích zkvétala,
neb nespravedlivý je, hříšný svět
a násilný a peklu oddaný...“

22

AUGUSTA.

(Filipina Welserova navštívila uvězněného Jana Augustu na Křivoklátě.)

Dnes v žalář můj — buď Pánu za to vděk —
jak jasný zazářil by paprsek.

Kdo jsi, ó, paní, jaký divný cit,
sem přivádí tě v chlad a mrtvý klid?

Již dlouho nevstoupil sem ve dveře
kdo jiný mimo kroky žoldnéře.

Ty's přišla ke mně jako bílý zjev,
měj díky, paní, vlídný za úsměv.

A plyne čas a za dnem vstává den,
já stále čekám mdlý a odsouzen,

jen hlasy rozptýlené bratří mých
mně časem buší do zdí žalářních,

hlas bratří, strádajících ve víře,
jichž touha marně volá pastýře.

Však trpím rád — Pán Ježíš v mukách pněl —
a odpouštím, když laje nepřítel,

jen po svých bratřích teskním potají,
těch, kteří trpí, kteří čekají

a duchem lásky, ctnosti spojeni
doufají svého v Kristu spasení.

Buď pozdravena, dobrá paní ctná,
ty's jako záře přišla milostná...

22

SOCIETAS JESU.

„Jak dvanáct posílám vás holubic,
beránků dvanáct ve lvů společnost;
v zem' kacířskou, kde věrný hyne lid,
kde na záhonech plno koukole,
vás, zahradníky svoje, posílám..."
Tak svatý otec Pavel promluvil
a oni ostříhali v srdcích svých
ta zlatá slova věrně po cestě
a nyní již, kdy v Prahu vjížděli
a zřeli věže, stmělou barvu střech,
zas ozvala se plně v duši jim
řeč papežova, jeho žehnání
jim prozářilo duši nadšením
a odhodláni všecko vytrpět
do brány vešli. Takto Kristus Pán
své učenníky vyslal do světa,
by hlásali všem evangelium,

tak připravil je na úklady zlé
a protivenství.

Starší na voze
a mladší pěšky v černé suknici,
tak přicházeli Říma vojíni.
Zrak k zemi klopili a mlčky šli,
jen hole narážely o dlažbu
a vlašské střevíce jim klapaly,
však nedbali, že lid se v ulicích
již zastavuje, hledí zvědavě
na poutníky ty ze Vlach podivné,
že pozoruje jejich kroj i tvář,
že kdosi dí: „To římští kněží jsou
a Jesuiti prý se jmenují,
jak Ježíšenci řek' bys, sousede!"
a jiní usmáli se, jiný vtipkoval,

však bojovníci církve dále šli,
zrak stejně sklopený, a v duši jim
cíl velký svítil, svatý, závratný,
by kacířství strom zcela zvrátili;
... šli v tuto zem', kde věrný strádá lid,
jak cestu Canisius ctihodný
jim ukázal, a stále síleni
papežským slovem: „Já vás posílám
v zem' kacířskou jak dvanáct holubic,
beránků dvanáct ve lvů společnost..."

22

MARIANSKÁ LEGENDA.

Ó, Panno Maria,
jdou roky pozvolna... Už tři sta tomu let,
co's prvně slyšela, jak prosba k Tobě zněla,

co's prvně pohleděla v bídný český svět,
ó, Panno nejsvětější, co jsi vyslyšela...

Tak staré tradice, jež chrámům daly vznik
a vroucně slavily Tě, krásnou pověst znají:

Byl zbožný karmelitán, pater Dominik,
muž ctný a nadšený, jenž askesí spěl k ráji,
jenž cílem tužeb svých měl svatý jenom Řím
a snívал horoucně, že ruka jeho kdysi
jak boží bude prst, jenž bičem plamenným
šik zbije kacířův a cestu prorazí si
v kraj příští lepšího...

Ten v Strakonicích kdes
shléd' ve zámecké kapli v špíně obraz starý
a sotva na světlo jej chvějnou rukou vznes'
a blíže pozoroval stlívající cáry,
děs vnikl v kosti jeho, duše chvěla se,
neb zřejmě pozoroval v hrozném úžase,
že kacířská dlaň strašný spáchala zde čin.
Vždyť zraky vypíchány měla Matka naše
a svatý pěstoun s ní, ba také boží Syn
nes' na svém obličeji rány od palaše.
Vzlyk velký ze hlubin se Dominiku dral
a s pláčem obraz myl a líbal jeho rány,
a k bohu modlil se, by zločin potrestal,
by metlou železnou ty tresty byly psány...

A týdny míjely a přišel listopad.

Jak hradba mohutná zeď bílé mlhy visí
a holou krajinou jde zachmuřený chlad.

A v jednom takovém dni o polednách kdysi
křik zavzněl k boji, Bílé Hory pláň

se zahemžila rázem, zaduněla davy,
jak strašná vichřice se sterá mihla zbraň
a řítila se k předu lidské do záplavy,
krev chtěla, jenom krev, jen teplou lidskou krev,
a zbraní řinčení a výstřely a ržání
v té chvíli rozvášnění příšerný jak zpěv
všech duši omámilo v divém rozpoutání.
Křik hesel chvěl se z tlumu, zmlkal na chvíli
a opět pozvedal se, bouřně vítězící,
jak dvojí povodeň se proudy srazily,
zde zbojní rebelli, tam věrní katolíci.

Slyš, s retů kacířských křik vítězný se zdvih'!
A katolíků šiky, v čele obraz svatý
kde ze Strakonic nosil karmelitán mnich,
se zavíklaly již a hrůzou byly jaty,
a nad hlavou jim šuměl chmurným křídlem Děs,
jenž v srdce kloval prudce, bušil ve hlubiny...

A v této těžké chvíli vzhůru obraz vznes'
mnich Dominik a vykřik' ubledlý a siný:
„Bůh s námi jest, ó, stůjte! Matka boží v prach
dnes nepřítele zdrtí, pomstí hanu svoji!"
A sotva k nebi vzhlédl vroucích v modlitbách,
v tom zázrak stal se náhle... Z všad se zjevy
rojí
a po bok císařským se staví žoldáci,
jež jenom kacíř vidí, do dáli i šíře
voj přeludů se šine, jak bouř burácí,
jak mračno obrovské se řítí na kacíře...

Tu Děs, pták obrovský, svou černou peruť zved'
a ranou nesmírnou bil v protestantů řady,
že rázem divoce proud rozptýlených čet
se valil prostranstvím, hnal bez vůdců se všady,
spěl ku Praze jak voda, jež se rozlije,

však těžké tříštily jej katolíků rány,
jimž vítězně se tyčil Panny Marie
ten obraz ze Strakonic, vetchý, rozsekaný...

Tak slavně zvítězil v den onen katolík.
Zem' krví nasákla a padlými se tměla,
i vzdorný Moravanů vykrvácel šik
jak žertva obrovská a kacíř zbit byl zcela, —
tak obraz znectěný a každá jizva v něm
ne jednou, stonásobně byla nyní mstěna,
a mrtvých hekatomby, padlí pod mečem,
tmy těžkých žalářů, zem' mdlá a ujařmená,
stesk hořký vyhnanství, ryk pustých dragonád,
lid bídný, otupený, duše v pouto spjatá
a národ zlomený — to vše chtěl věčný řád,
by přece usmířena byla Panna svatá...

A caesar, vídeňský jí v Maria Cell nes
dík vřelý, pokorný, že hydra zbita leží,
a v slavné radosti hřměl jásot do nebes,
jímž svatý otec hlásal se všech římských věží,
že pomstila se Panna, zbojné rebelly
že ohněm zdrtila a krví, ocelí,
že metlou železnou teď splácejí se rány
Marie Panny...

... Ó, Panno Maria, jak lže báj surová!
Ne, nikdy nebyla to pravice tvá bílá,
jež vnesla v zemi naši smutek hřbitova,
jež v hroznou tragedii frašku proměnila,

Tvůj sladký, laskavý to nemoh' býti zor,
jímž výheň zahořela v celé zemi žhavá,
jenž ve prach pokořil ten směšný panský vzdor
a s ním i širé davy zlomil do krvava —
vždyť z naší půdy, z nás ty rostou kořeny!

Ach, byli herci chabí, neschopni, by hráli
děj slavný epopeje, velký, vznícený,
a byla mstivost bídná, jež se ráda halí
v šat nadpozemský, aby skryla vřed — —
nu, legenda pak přijde pobožného slohu
a na vši lidskou podlost věší naposled
tituly bohů...

BĚLOHORSKÝ SONET.

... Už poslední dav stojí Moravanů.
A praví Šlik: „Jsme smrti oběti!
Nuž, aspoň mužně, když jsme prokleti,
my uvítejme smrtící teď ránu!“

V ráz pohledy všech tesknĕ v dálnou stranu
za hory, lesy, nivy zaletí,
na ženy myslí, matky, na děti,
na hájů doma šum, na plochy lánů.

Oh, kterak toto vzpomínání bolí!
A Moravané na umrzlém poli
v těsnější tiše srazili se tlum — —

... a na bojiště tma když modrá klesla,
jich padlých krev se těžkým mrakem nesla
ve vítězného vojska Tedeum...

BUĎ POZDRAVENO ...

Buď pozdraveno, svaté znamení,
sviť širým dálkám v zlaté záplavě!...
Ach, žel, že's plálo nám jen krvavě,
jen na popravištích a v plameni!

Nám s tebou bojovníci nadšení
jen pouta nesli v svaté výpravě,
dóm vystavěli tobě k oslavě
i šibenice, kola, vězení...

Ty's v lesku táhlo, když do našich lad
mrak duněl chmurný zbožných dragonád,
ty's v porobenou slavně svitlo zem'
s řinkotem mečů, kulí pozdravem
a zazářilo v obzor daleký...

Buď zdrávo, znamení, buď na věky!

22

KONVERTITA.

„Jan Cyprian Rokyta, poslední kacířský kněz v Táboře, po bitvě bělohorské přešel ke katolickému religionu a stal se knězem v Jičíně. Syn jeho, jenž byl přijat ctihodnými otci Jesuity do Jičínského konventu, byl na missionářské cestě vzbouřeným lidem usmrcen."
Záznam kroniky.

Než kázáním bít počne v hříchy,
zrak jeho maně bloudí ven,
kde červnový den slunný, tichý
se plně směje do oken.

Pak s kazatelny pohled těká
v lid chladnou chrámu prostorou,
jak na boží zde slovo čeká
z nich každý s hořkou pokorou.

A bůh sám ví, zda pokora to,
co vyryto je v tváře všem,
či němé ztupění, jež spjato
teď s celým jejich životem.

Pár roků tomu... přijímali
ve chlebě Krista, ve víně,
teď přišli poslechnout, jak chválí
kněz téhož Krista latině,

víc, palaše že děsily je,
že na kacíře vypsán trest,
své přišli ukloniti šíje,
než tak že duše touhou jest.

On, přísný kazatel, vše ničí,
kde koukol se jen vyskytá,
jak soudce nad hříchy se tyčí
kněz důstojný, Jan Rokyta,

jenž navrátil se k svaté víře,
ač kdysi stál jak pevná zeď
a nevěry štít pro kacíře;
ten s kazatelny mluví teď:

„Ó, drazí, hřešili jsme spolu,
jak vy, já bludů cestou šel
a stejně svedl v zemském dolu
nás ďábel, lidstva nepřítel!

A odmítli jsme světlo z Říma,
to vzpurným slovem odbyli,
že on jen spasí, hříchy snímá —
my ubozí, my zbloudilí!

Pán velikým nás bije trestem,
hřích děsné přines' ovoce,
kdož polem jdete, vsí i městem,
teď pokořte se hluboce!

A popel sypte na své hlavy!
Ó čiňte, čiňte pokání!
Jas boží přízně přelaskavý
ať v naše dny se uklání!

Je časný život pro člověka,
však věčnost hrozná, bez mezí!
Zda, hříšníče, tě nepoleká
žár pekla, věčné řetězy?

Kvil zatracených sirnou tůní,
pláč strašný, marná naděje,
kraj zoufalý, kde nářek trůní —
kéž duch se na dno zachvěje!

Ó, modlete se, proste Pána!
Trest z jeho ruky přijměte!
Dík vzdejte mu, že záře rána
vám vzešla ve tmě prokleté!

Teď otevřete srdce spáse,
z dnů krvavých čas pravdy vzrost',
kéž nářek všude rozléhá se
pro hříšnou naši minulost!

Já syna dal, by božím sluhou
byl za bloudění otcovo,
by missiemi, prací tuhou
ved' hříšné k církvi nanovo!

Z nás každý bloudil, zatvrzelá
teď nitra pláč má provanout,
než propast rozevře se stmělá
a neuprosný přijde soud!"

A umlk'... V duši jemu vstává
dob uplynulých dávný cit...
ví bůh, proč jako kletba žhavá
ten čas se nedá zaplašit!

Tak proti Římu bušil kdysi...
měl ženu — — — bol jen zaplaví!
... a pestré touhy spřádali si...
ó marné, marné výpravy!

Vždy zřeli ve snu rozzářeném,
co synu bude údělem,
lesk, sláva jak mu bude věnem
v života proudu vzkypělém...

Teď římským knězem... kterak pálí
sny minulé... a vše je hřích...
ni modlitby hlas neustálý
klid nedá v dumách stemnělých...

A sestoup' dolů... udýchaný
muž v sakristii čeká již:
„Žel, z mých úst Jobovy že rány,
důstojný otče, uslyšíš!

Tvůj syn i s otcem Burnatiem
jak mučenník pad' v žalný den
a pod sekerou, kosou, kyjem
jich zněla modlitba a sten!"

Kněz retem škub' a upřel zraky
a zachvěl se a němý byl...
To veliký bůh nad oblaky
tak těžce nyní udeřil?

Či ďábel to či síla jiná?
Kdo trestá, kdo se teď to mstí?
A jaký hřích a jaká vina?
... Jen tma se v očích uhostí!

Chtěl říci cos... prý sílu nese
řeč Páně, Písem citáty...
však mlčky k zemi padl, jak v lese
když dub se shroutí podťatý...

22

MARTINIC.

... Jak řekl medikus? Že jeden den
už pouze zbývá mého života?
Že duše brzy bude putovat
tam v neznámo, zkad není návratu?
... Tvá vůle staň se, Pane Ježíši!...
Vždyť napsán jest již dávno testament,
by deset tisíc sloužilo se mší,
by za mou duši bylo modleno
tři tisíce též proseb růžence...
Hřích každý zlomí síla modlitby
a duši lidskou z kalu očistí...

Byl dlouhý život můj, jak hučení
vod mnohých ke mně valí se ten proud
a dávná znovu vstává vzpomínka,
rej postav víří starce před zraky,
a co jsem žil a cítil před roky,
zas ve mdlých žilách bije plně tak,
že touha po životě rodí se
zas poznovu... Už marno všecko jest,
Tvá vůle staň se, Pane Ježíši...

Byl činný život můj... Ví Kristus Pán,
co ovec zbloudilých jsem přivedˈ zas
mu v jeho spasný, svatý ovčinec,
a za to na statcích mně požehnal,
vznesˈ do výše mé jméno v slávy lesk
a za tu v jeho službě horlivost
mne vedl protivenstvím bez pohrom,
jak kdysi Daniel byl zachován
pravicí boží v strašné jámě lví...
Tak zachránil mne z nástrah kacířů,
vzdor jejich potřel a mně promíjel,
že tvrdou rukou bil jsem v jejich šíj,
by sklonila se sladkým pode jhem,
jím byl jsem vyvolen, bych rozvrátil
zeď v naší zemi pevnou kacířství...

Už dávno jest, to byl jsem ještě mlád,
mne Societas Jesu chovala,
kdy v Římě klekˈ jsem svatým před otcem
a za jeho jsem prosil žehnání,
než do Čech nadobro už odejdu...
A v oné chvíli velké Klement řekˈ:
‚Až, synu milý přijdeš v českou zemˈ,
jež drahá mně jak oka zornice,
pak vstoupíš brzy v manželství — nuž slib,
že katolička jen, ne Husitka
tvou ženou bude navždy před Pánem...‘

— To slibuji — má zněla odpověď.

‚Máš velká panství,‘ svatý otec řekˈ,
‚nuž podruhé mi slib, že kacířství
v nich nikdy nedovolíš vzklíčiti,
že vypleníš je jako zahradník,
jenž býlí vytrhává ze štěpnic...‘

— To slibuji — má zněla odpověď.

‚A budeš v čele velkých úřadů,
nuž potřetí mi slib, že statečně
vždy svatou víru budeš zastávat,
že pro ni vše, i život nasadíš —‘

— To slibuji — má zněla odpověď
a svatý otec povstal nadšeně,
dlaň na hlavu mně slavně položil
a takto prorokoval věštecky:
‚Pán zahrne tě velkým bohatstvím
a v rodině ti plně požehná
a velkou tvoji snahu odmění —‘

Slib po celý mne život provázel
a Kristus Pán ví, že jsem plnil jej...
já v lůno církve přivedʼ poddané,
jež nakazila hlíza kacířství,
já byl jsem perem, kterým císař psal
své proti rebellantům mandáty.
Když zloba jejich chtěla zhubit mne,
když z oken hradních v příkop padal jsem,
vzkřik „Jesu, fili Dei“ — slyšel Pán
a Matka Boží zachránila mne —

A potom čistá Panna Maria
moc rozdrtila zpupných rebellů
a když trest v jejich hlavy dopadal,
mně vděčně Jeho Milost císařská
se odměnila statky za věrnost,
a Bůh mi žehnal, vzrostʼ mi mocně rod
a v moci mojí byly úřady,
že klidně život proudil bouřemi
v milosti boží, v přízni císařské...

Teď konec jest... Jen jeden zbývá den...
Tkví bochník posvátný mi na těle,

jenž relikviemi byl dotýkán,
jejž přivezl z Vlach zbožný Františkán,
chléb zázračný... A napsán jest můj kšaft...
Mší deset tisíc... ve zracích se tmí...

Tvá vůle staň se, Pane Ježíši...

22

CENA.

Tři týdny jsou již v statku vojáci,
však marno je vše lání zdivočelé
přec sedlák do církve se nevrací
a ve bludech dál hlavu tyčí směle,
je zamlklý
a němý vzdor mu v zracích krvácí.

Štěp každý zničil soldatesky vztek
a ve sklepě i sýpce prázdno rozvírá se,
zbit svévolně už všecek dobytek,
a sedlák přec se znáti nechce k spáse,
by svatý proud
mu víry pravé blaze v duši tek'.

A nemluví a tvrdošíjný jest,
jen zuby zaskřípne cit utajený
a dlaně chvílemi se sevrou v pěst,
co zatím mladičké zní jeho ženy
pláč tlumený
a očím nelze hledět pro bolest.

„E, cháme, brzo zkrotíme tvůj vzdor!
Až červený zde kohout zatřepetá,
až ruce tvoje změkčí pouta svor,

až uvidíš, že bída k tobě slétá,
pak, kacíři,
snad v jiný, rozumnější dáš se rozhovor!“

A selka zavzlykla, muž skřipl zas,
chtěl ženu okřiknout, však neměl síly,
když na ni pohled', výkřik v hrdle has'
a její nářky do duše mu bily,
jej přízrak hnět',
že zmlkne v mukách drahé ženy hlas.

„Což tvoje žena trestem bude ti!
Ta dobře na noc k rozkoši nám stačí.
Snad poněkud tě bude boleti,
však pro ni vlastně poctu jen to značí,
když pikartku
syn církve věřící má v objetí!“

A sedlák zachvěl se a prudce zbled',
jak opilý se toulal do večera,
... mrak na čele... a v křečích sevřen ret,
spleť kleteb mozkem táhla se mu sterá
a ze všeho
jen ženu, ženu viděl naposled...

Řek' večer: „Hotov přestoupiti jsem...“
A voják smál se: „Svaté naše dílo,
hle, zachránilo tebe před peklem,
nám ďáblu rvát se tebe podařilo;
teď pozdraví
tě bratrský všech svatých rajský sněm!

Že nejsi v prokletí, nám, brachu rozmilý,
přec velká za to přináleží cena.
My vzali si ji právem před chvílí...

věř, sedláku, je hezká tvoje žena...
Máš věčnou slast,
a my si za to zemskou zvolili!“

22

CHÓR Z DRAMATU.

Co básnilo se rušné u nás drama,
co s kothurnů hřměl rozvířený děj,
co v půli světa naše byla známa
i fraška dětinská i epopej,
v gest rozmachy, v jek bohatýrský zbraní,
ve slova vášně, ve traktátů lání
jak bouře z hor
zněl doprovodem mohutný a velký chór.

Jak z hlubin země duněl temným spádem
hlas nesmírný, jejž pěly tisíce,
jak bouří zvěst, jež stojí nad západem,
obzory širé mrakem kryjíce,
zněl pochmurně, jen na chvíli se tříště,
jak po věky jej zpíval z pod jeviště
obrovský sbor —
to v doprovod zněl ke dramatu velký chór.

Teď zaskříp' tvrdě v scénu dojímavou
a ubíjen se zvedal dále přec,
v něm otrok hroudy bolest volal žhavou
a dojem z aktu zkazil na konec,
po krásných slovech herců heroických
vpad' výsměšně sten bídných duší lidských
a pláč a vzdor —
to v doprovod zněl ke dramatu velký chór.

I.

Polana, polana,
na drobno zoraná,
co jsem se naoral
do noci od rána!

Co jsem se naoral
ubohé na roli,
pro cizí pohodlí,
pro cizí stodoly!

Pro sebe sedláček
neseje, nesklízí,
rád je, když bez rány
pán mu vše odcizí!

Děcko mu vyroste
chabé a zlomené —
ej, drábův karabáč
brzy je požene!

Trp a trp, sedláčku,
nežaluj ve vzdoru,
nejlíp ti na světě,
máš-li jen pokoru.

Bože můj, otče můj
na nebi vysokém,
proč jsi jen sedláka
udělal otrokem?

II.

Nám právo není ničím: staré urbáře,
kde jařmo vpáleno nám jménem zákona,
pán neplatnými prohlásí a za lháře

a jeho vůle zákon nový dokoná,
kde zašlapána lidská krev a pot a pláč,
kde platí jenom pěst a bič a karabáč
a rána do tváře.

A nelze jíti ani ku bohu a lkát,
nám nedopřána ani boží neděle,
jít musíš na hon, sedláčku, a v lesích stát
a stromů koruny — toť klenba v kostele,
vždyť Pánbůh nerad slyší bídných úpění
a lidé ubozí a mdlí a zlomení
proč mají žalovat?

Nám prázdnou pohádkou je svatá Páně zvěst,
že k podobenství svému stvořil člověka,
že každý bratru svému zcela roven jest,
že tvrdé boháče mír boží nečeká,
že pro vše stejně krvácela Golgatha
... nám ničím to a kniha Páně přesvatá
jest nám jen pro bolest...

III.

... A po všech bolestech den nový přijde přece
a po tmách nové jitro dlouho čekané,
kdy duše zajásá jak pták, jenž puštěn z klece,
kdy lásky posvátné dech světy provane.

V zem' boží království a boží přijde říše,
pak slova Písem všech se v tělo promění,
pak skutkem budou sny, jež spřádali jsme tiše
po dlouhé roky jařma v marném toužení.

My, nejbídnější stav, my bez práva stav pátý,
jimž sudba ponurá je souzena a stín,
své hlavy hrdě vzepnem' v zářící proud zlatý,
jenž vyvede nás v světlo kalných ze hlubin,

kněz ctihodný i měšťan, šlechtic urozený
pak podají nám vlídně ruku na pozdrav,
pak lidské svobody zas užijem a ceny
my pátý stav, my porobený pátý stav.

IV.

Ej, blouznění vaše,
jak směšno je docela!
Jak směšny jsou naděje vaše
a slova ta skuhravá, bídná a mdlá!
Krev nadobro vám už v žilách zvodnatěla
a síla nadobro z dlaní vyprchala,
vy slaboši směšní a ubozí?
Pěst třeba sevříti, ránu za ránu
odplatit, odplatit rázem!

Nač prchat do lesů, abyste loupeží
oleje nalili v života kahan?
V zoufalství proč chcete na vojnu jít?
Vlastní proč hynete rukou,
abyste, nešťastní, po smrti ještě
k posměchu byli vrchnosti své
a ctihodným Páně sluhům?

Jen v jediném rozmachu k obloze vztyčiti hlavu,
šíj sehnutou narovnat,
napřáhnout ruku, jež trpěla jen!
Zrak dlouhou bolestí zkalený vyjasnit zas,
zasvítit pomstou a vzdorem!
Jaký nás bídnější postihne osud,
nežli že krve se napije zem,
jež našeho potu je plna?
Nežli že přijde Smrt,
Smrt dobrotivá?

V.

Teď nic už nepomůže,
jen sekera a cep,
by krvavá usedla růže
si na pánovu leb.

Teď jiné cesty není,
než by se sedlák zved',
by pomstil se v odboje vření
a padl naposled.

Ční zámek v pýše chladné
. . . zář vzplane růžová
a sedlákům za oběť padne
i hlava katova . . .

A dlouho hřbet se shýbal,
zněl dlouho pláč a kvil
a dlouho již sedláček líbal
bič, jenž ho věky bil,

teď všecko teskné lkání
se pomstou rozžhaví,
hoj, kráčí súčtování
den zlý a krvavý!

22

A. D. 1729.

Ne, toho jsi se, světče, jistě nenadál,
když na zemi tě hřálo hnízdo požehnané
a grošík ke grošíku když jsi ukládal,
co kdysi vše se stane!

To nenapadlo tobě jistě ani v snách,
že gloriola světce nad hlavou ti vzhoří,
že zbožné péro o tobě se v legendách
v dnech příštích rozhovoří!

To netušil's, jak život tobě promění,
co všecko vědět bude hagiograf vzňatý,
jak výmluvný jsi byl i stálý v mlčení
a laskavý a svatý,

že odhalila záchvěvy své hlubiny
i králová ti sama v šeru zpovědnice
a k nohám tvým že kladla svoje proviny
královská kajicnice . . .

. . . Král Václav uslyšel to, hrozným hněvem
vzplál,
červ temných domněnek mu v hříšné duši hlodal:
„Ha, kněže, královnin co ret se zpovídal,
chci, abys věrně podal!"

„Ne, nikdy!" řekl's ty. „Bůh jazyk zavázal."
A v mučírně jsi zmíral pod katovou mocí.
Pak do Vltavy král tě hodit rozkázal
kdys za březnové noci.

Tak mluví legenda. I to, že hvězdný svit
ti hlavu ozářil a jazyk tvůj že živý
a bůh že tvoje muka ráčil oslavit
i zjevením a divy.

Ba, pernč zasloužil jsi sobě ráje kout
— a než tvé prebendy snad lepším není ani —
a velká cena za něj: chladný řeky proud
a hořké umírání.

Byl's věrným páně sluhou, konec tragický
tvá věrnost přinesla ti. Za pána jsi hynul.
A pro ten smutný konec, světče, na vždycky
jsi s naším jmenem splynul . . .

Ba, ani proto ne . . . Byl divný časů běh . . .
Tak byl bys zhas', jak hasly milliony v skrytě,
a proto žiješ jenom, na potomstva břeh
že proudy vynesly tě . . .

To proudy nečisté . . . Než tichým dřímej snem
tam ve stříbrné rakvi v barokové kráse,
tvůj věnec nebeský je navždy zaplacen,
bouř nová nezdvihá se —

Jsi Teuton, Bohemus? Ah, z pozdních jsi ty
dob . . .
Má naším patronem jen kosmopolit býti.
Dost, že tvou svatozáři český koupil rob,
ta zář mu ve tmy svítí,

zve každý rok jej do Prahy tvá oslava
a připomíná jemu příběh dojímavý,
že kdysi před věky hněv krále Václava
tě hodil do Vltavy . . .

22

VÝKLAD PŘÍRODOPISNÝ.

„Vše ztichlo, pane. Klecí mřížovím
jen líně šelmy občas hlavu noří —"
„„I lev?" " — „Ten potichoučku dávno zdřím'
a v zornicích mu vášeň nezahoří . . ."

„„Tak shroutil se již v bezmoc ubitý?“ “
„Ne, pane, ubit, jenom vysílený,
jsou přirozeny zcela cesty ty,
jež přivedly ho této do proměny.

Ó, mýlíš se a špatné pojmy máš,
lva ze staré znáš jenom učebnice,
tam jiné zvíře nežli lvíček náš,
jenž krotký jest a mírný převelice —

A bouřil-li, toť starých dějin zvěst,
teď rozum jemu v mozek přišel k staru,
on smířil se, že ve zvěřinci jest,
že bez hřívy jest, bez ostrého spáru.

Jen chabý zbyl mu z plavé hřívy vlas
a silné drápy dávno otupěly —
tož nejlíp smířit se, vždyť síly čas
teď povzdech vyvolá jen rozechvělý —

On usmířil se. Hlavu nakloní
— jeť ve smutku svém takřka trochu lidský —
a občas se mu slza vyroní,
a vzdychá, sestárlý a elegický . . .

Na slunci slabé údy vyhřívá
a leda mouchy z dlouhé lapá chvíle . . .
Je podivno, jak šelma strašlivá
se ve zvířátko změní roztomilé . . .

II.

„. . . Můj otec — znáte, páni, toho starce?
Je domovníkem v starém šedém domě,
kde asi dvanáct nájemníků bydlí,
má bleděmodré čekankové oči
a v prsou starou, rozjizvenou ránu —
můj otec bolí mne.“

Machar.

JAK V TICHÉM PŘÍBYTKU ...

Jak v tichém příbytku, kde mrtvý odpočíval,
stesk velký zalehne a dlouhá léta tkví,
tak visí v našem vzduchu těžký mlhy příval
a jakés záhadné a přísné tajemství.

A dávno vynesen je mrtvý z jizby šeré,
však v koutech ještě odlesk mihotavý plá,
jak svíce svítily by, duní miserere
a v steny requií dým stoupá kadidla,

i když se sešeří, když bílé ráno vstává,
zní jizba pochmurné té hudby ozvěnou,
jak hořké zaštkání a nota usedavá
by věčně měla znít zde větou tlumenou

a nikdy neztichnout. Ret starý otec svírá,
máť šedá beze slov jen lomí rukama,
teď nevěsta svou náruč v touze nerozvírá
a vášně slova žhavá jsou teď neznáma,

dům pustne, cizí ruce na majetek sáhly
a pole nezorané hložím zarůstá,
je na vše odpovědí jenom povzdech táhlý,
mrak uleh' na prsa a v mozek, na ústa,

a když se konečně přec rety rozhovoří,
jen v bolu o něm, mrtvém, každý rozpráví,
teď dávné jeho slovo jasněji všem hoří
a ve vzpomínkách zrak se slzou zaplaví,

a nad bolestmi všemi, jež ho v žití bily,
teď dávných po letech přec ještě zalkají,
je zdvižen, vyzlacen rys jeho každý milý,
a myslí, že přec ještě přijde potají...

... Byl mrtvý v zemi naší, dozněly už hroudy
a na hřbitově Věčna tlí on, Minulost...
Byl jako člověk bývá, prosté o něm soudy:
měl někdy duši dobrou, jindy hříchů dost...

A zapomenout přece nikdo nedovede,
jen v stálých vzpomínkách jsou city vnořeny
a o něm, o mrtvém, se meditace přede,
ne v zemi hluboce, jsou v mlhách kořeny...

A při těch vzpomínkách a hoři prchá žití...
Tak sentimentální a ztesknělá je zem'...
A v dýmu kadidlovém můžeš zachytiti
sten dávný miserere, vážné requiem...

22

TO SMUTEK NEJVĚTŠÍ...

Cit nejtěžší: být v kleci ukován
a v dálkách vidět zkvetlé obzory,
zřít rozjásané slunce se všech stran,
zřít v žlutá pole, řeky, na hory
a nemoci přec křídla rozepnout
a v bílý, slavný ponořit se proud
přec nemoci...

Ten velký smutek duši otráví,
ten velký smutek křídla přelomí,
chceš ven — a hlava se ti zkrvaví,
jak biješ o mříž v hořkém vědomí,
že jenom síla, síla zvítězí
a ty že žiješ, jen jak řetězy
ti dovolí...

Ne ony mříže, ne to okolí,
ne všecka krása dálných perspektiv,
však vlastní slabost tebe zabolí,
že snem, jak volně, volně chceš být živ,
že není síly ve tvé peruti,
by zapraskla klec v jejím mávnutí,
bys vyletěl...

Než živořit tak, umřít raději,
leb rozrazit si v prudkém rozletu, —
než bezkrevnou hřát v srdci naději
a toužit teskně dálných do světů,
je stokrát lépe, marné toužení
v ráz ukončit a krví vězení
svou zatopit...

To smutek největší, že není sil,
bys umřel rázem, rek jak umírá,
ni abys mocně klec si přelomil
a slavně rozmával se do šira,
bys jasně plul, jak mraky v dál se pnou
a zpíval píseň čistou, vítěznou
a zářící...

22

PÍSNIČKA.

Kéž, Pane náš na nebi, laskavě bys
nás takovým potěšil darem
a poslal nám úrodu myší a krys,
by zlíhly se v archivu starém,
tak žravých, že by pad' jim v plen
kde jaký starý pergamen,
ach, Pane Bože, což bych já byl rád!

A mršky ty měly by výživy dost!
Co prastarých lejster my máme!
Než spolkly by nadobře každičký skvost
a shlodaly jméno vše známé,
než daly by se v pečeti,
rok celý moh' by míjeti
a myší mohlo by být sto tisíc!

A až by už rozhryzly kde jaký list,
pak dobře by bylo nám v zemi.
Už nikdo by nemoh' být diplomy jist,
krýt naděje papíry těmi
a říci: že to tradice
a že to psáno v kronice,
že proto máme právo být a žít!

Že plesnivý pergamen kdesi má zvěst,
že kdosi nám sliboval cosi,
že na tom všem padesát pečetí jest,
že lidí sta v srdci to nosí,
zač stojí víc, než úcty prach
by padal na to v komorách,
by pomalu to setlívalo v museích?

A dobré by myši nás zprostily v ráz
těch vybledlých přítěží lehce...
Jsou vetché ty listy a otráví nás
a nikdo je oživit nechce — —
Kéž, Pane Bože, ráčil bys
nám hojně dáti myší, krys,
ach, Pane Bože, což bych já byl rád!

22

JSOU RÁNY...

Jsou rány, jež jsou zceleny
a jimž se vysmíváme...
však krčíme-li rameny,
cit divný duší láme,
jak píchlo by cos naposled...
A zabolí to po stu let,
ba po dvou, po desíti!

... Ach, dálné hoří obzory
a bílé slunce svítí!
Pryč okovy, pryč závory,
ať nové zaplá žití!
Však v nejplnějším souzvuku
cos jakby bilo na ruku
a rozmach zachytilo.

A možno, že to rána ta,
jež kdysi byla dána,
jež bolela kdys proklatá,
však teď je zažehnána,
už ani jizvy neznati,
však bolest přece zachvátí
tak podivná a tajná...

To směšná rána docela
a směšní naši dědi!
Ej, zasmějme se z vesela!
... a ve smích zase hledí
ten dávno zašlých dějů stín,
jenž zahryze se do hlubin
a bodá, bodá, bodá...

Kéž ohněm oné rány sled
je možno vypáliti —
by nebolela po stu let,
ni po dvou, po desíti,
by ztratila se bez jména
ta rána směšná, zcelená,
jíž se jen vysmíváme!

22

MY MÁME BRATRY VZDÁLENÉ ...

My máme bratry vzdálené,
ti dlouze umírají,
a umřít nemohou, jich sten
se nese stlumen v kraji,
tak ošklivý, jak lkají umírající.

Zní skřipot zubů bolestný —
jak hnusné umírání!
Proč nezemrou? Proč ruší nás
ti bratří utýraní?
... A okna zavřeme a uši zacpěme!

A nelze ani zvednout číš
a nelze zahrát k tanci!

Ten nářek smrti příšerný
zní tvrdou dissonací!
Proč nezmlknou? Proč do světa svůj křičí žal?

My máme bratry vzdálené,
ti dlouze umírají,
a hlasy jejich, samá krev,
nám duši rozdírají,
tak ošklivé, jak lkají umírající.

22

POHÁDKA O STARÝCH PERGAMENECH.

Byl jednou lid, jenž v bázni boží žil,
v moc vyšší odevzdaně,
rád poslouchal, hřbet chýlil, jed' a pil
a řádně platil daně.

To dobrácký byl lid, že pohádkou
je celá historie,
jen v starých knihách chvalnou památkou
on pro příklad nám žije...

On pod podnožím cizím umíral
a mlčky jařmo vláčel,
tak bez odporu každý rozkaz bral
a v poslušnosti kráčel.

Však přece někdy vzbouřila se krev
mu v prudkém rozeplání,
že dlouhá léta ukrývaný hněv
se vzpjal a máchl dlaní.

To ovšem byla jednou za sto let
revolty chvíle smělá,
kdy ohnivě a pevně zaplál hled
a krev se rozhořela —

To bylo tenkrát, když se ve hlavách
cos mocně rozzvučelo,
že netřeba se sklánět země v prach,
otrocky chýlit čelo.

Jen tehdy volali a v odporu
zněl protest rozpoutaný,
křik hněvu žhavý letěl nahoru
až ve paláců brány...

Nic jiného, jen křik... A vládcové
se hluku nezlekali
a rozhořčených bouře takové
ach, v krátku krotit znali:

Tož rebellantům dali pergamen
— to pěkný z oslí kůže —
a na něm psáno, někdy... v příští den
že všecko býti může...

A na to deset dali pečetí
a k tomu radu tichou,
by každý jen se učil mlčeti
a nezdvihal se pýchou.

A divná věc, co píší kroniky:
prý ony pergameny
hned utišily odboj veliký,
mír vlily ve plameny.

Ten dar lid přijal v bázni uctivé,
jej v zlatou skříňku schoval
a vzácným dárcům jak moh' nejdříve
i za to poděkoval.

To proto pohádkou, že národy
lze takto k zemi shýbat...
a každý rok pak táhly průvody
ty pergameny líbat...

A když pak někdo volněj tyčil hřbet
— to rebell zlořečený! —
hlas okřikl ho rázný: „Zmlkni hned,
vždyť máme pergameny!"

A na konec — to také víme z knih —
prý taký konec vzaly:
shnil pergamen a v starých pečetích
si myši pochutnaly...

Nu, nevím, zdali vše to pravda jest,
však mnohdy bajkou sluje,
co v motanici bědných lidských cest
kus pravdy obsahuje.

22

DIALOG.

„Můj zlatý synáčku, to divná chodí zvěst,
že přežalostně v statku hospodaříš,
prý stavení již skoro v troskách jest,
a ty přec na prázdno jen síly maříš,
že hlavou lidé třesou po vsi všude...
Můj synáčku, to smutný život bude..."

„„Eh, matko, ďas vem všecko rozjímání,
to člověka už nikdy nezachrání;
ten bláhový, kdo duši plní smutkem
a po tom lká, co nemůž' býti skutkem.
Líp zapomínat na tu bídu všední
a nevláčet svou hořkost ze dne ke dni,
ať světlo jest, či ať se nerozední,
vše nechat mimo jít —
Vždyť lidský život tolik krásy chystá
a pro každého u stolu dost místa,
nač tváře krčit v starostlivé vrásky
a myslit moudře různé na otázky?
Nu, výčitky tak nakupí se snadně
a závěry z nich možno činit chladně,
však pochmurný hlod bodá po nich na dně,
že těžko klidným být...
Nač na to myslit, duši sobě zrývat?
Líp melodii veselou si zpívat...
Dnes bylo jaksi, zítra bude také...
eh, ďas by myšlenky vzal všelijaké...““

„Krov spadne na tebe a smích ti utlumí
a rázem skončí lehkovážné řeči,
dřív než tvá mysl, hochu, srozumí,
jak velké sevšad číhá nebezpečí...
Pak, synáčku, až dnešní den se změní,
zda pomůže co pozdní rozželení?“

„„Krov nespadne... Ať třeba již se chýlí,
jej podepřem' a stát zas bude chvíli,
a dřív než spadne, trámy zapraskají,
pak ovšem jsme už hrůzy na pokraji!
Však dokud tiše trámy nesou tíži,
náč hlava tvoje v úvahách se níží,
nač v temné obrazy se stále hříží,
nač teskně počítá?

V tom žalném lkání všecko vidíš tmavě,
nad jednou ranou sténáš usedavě,
kde jeden došek vypad', vidíš právě,
že chata rozbita..."“

„A nespadne-li sama chyše schátralá,
tož v cizí ruce dostane se v krátku...
Žid lichvář stále čeká... Doba nastala,
kdy na dluhy též dávat musíš splátku,
sic na svém statku nevolky či volky
ty službu konat budeš pro pacholky —“

„„Ba, konce přesmutné zrak vidí starý
a příliš černé jsou tvé okuláry!
Čím, matko, vším se tvoje srdce trudí!
Ach, jenom úsměv, jenom úsměv budí
mi tvoje obavy!
Mne neleká tvá věštba rozsmutnělá...
Dost přátel mám... a láska jejich vřelá
by vzplála ve dnech zlých a odvracela
můj konec slzavý!

Jak dávno tomu, co jsem s druhem novým,
tím věčně veselým a usměvavým,
spjal přátelství se poutem ocelovým,
co oddanost mi slíbil retem žhavým?
To nadšení zpěv tenkrát rozchvěl cévy,
jak dovede jen sladké kouzlo révy,
kdy smutek duše taje na úsměvy
a duch zří jasněji...
Ó, řekni matko, moje úzkostlivá,
jak tvůj se pohled starostlivý dívá
teď na mou naději?

A tak-li bude, jak tvůj strach si bájí
a tvrdé ruce na mne zaklepají,

což zapomněla's bohatého strýce,
jenž statek ve vsi daleké má sice,
však bohat jest a rukou zamávne-li,
tvých mraků shluk hned rozprchne se celý?" "

„Máš pravdu, synáčku... žij tedy vesele...
a nedbej nic, kam starý rozum pluje,
víš, stáří nade vším jest ihned rozchvělé
a mladou krev tak rádo mentoruje...
Mé prchly obavy... Zřím slabým zorem,
jak slunce budoucna plá nad obzorem...

22

Ó BLAHOSLAVENÍ...

Ó, blahoslavení, kdož máte lásku,
však třikrát blahoslavení, kdož máte nenávist...

Jest láska smírná, hříchy promíjí
a do bodláčí vplétá liliji
a tlumí bouřné duše záchvěvy
a učí vítat ránu s úsměvy,
má záři v snivých zracích modravých,
má v kadeře vtkán čistý květů sníh,
jde důvěrně a s jasem na líci
a skromně tak jak dítě bloudící,
jež zapomenuto a samo jest
kdes v města ruchu, v labyrintu cest.
Jest láska jako dívka unylá,
jež za milencem pozdrav posílá,
jíž v samotách se touhy rozvlní
a teskným chvěním nitro naplní,
jež věří, pták že štěstí prchavý
též sladce zašumí jí u hlavy,

jež nežaluje, ale z ticha sní,
jak dálné obzory se vyjasní...

Však nenávist je přízrak krvavý,
jenž všecky cévy v těle rozžhaví,
jenž rudým květem city oplítá
a dávnou krev a rány počítá,
ty rány tvrdé, které padaly
kdys ze zlých dlaní na trup zoufalý,
kdy ruka byla slaba k odvetě,
jež jitřily se léto po létě...
Ten soudce přísný čítá rány ty,
jichž jizvy dosud v těle vyryty,
jež nezcelené již se nezcelí,
v nichž výsměch tlí jak jiskry v popeli,
že duše chvěje se, když vzpomene
si na rány ty těžké, nemstěné...

A nemilosrdný ten soudce, nenávist,
zná dobře, dobře v starých účtech číst
a ví, co ještě nesplaceno všech
je položek těch dávných na účtech,
a ví, že k pomstě ruce rozchvělé
nic nezmohou, jen svaly z ocele,
a ví, že musí v súčtování den
dluh každý z minula být zaplacen,
že nesmí padnout jedna miska vah
a zmizet v zapomnění hlubinách...

Óh, účtování...

Vy dávné přízraky a minulosti stíny,
jak hledíte, ó, rcete, v dnešek nehostinný?
Vy stíny s krví otrávenou, tělem zmučeným,
vy stíny, jejichž touha ubita,
jichž duše prošla pekla žárem plamenným
a jejichž tkanovím žluč rozlita,

vy stíny křižované, s probodaným jazykem
a srdcem vyprahlým a vyssátým,
vy stíny hovořící o bezpráví velikém,
a žalující nad osudem zlým,

ó, řekněte, vy stíny dávné, z vašich bolestí
co volá k nám, v ten prázdný dneška vír,
co z korun vašich trnových nám může vykvésti,
zda kletba, výčitka či tichý mír?

— — —

Ó, blahoslavení, kdož máte lásku,
však třikrát blahoslavení, kdož máte nenávist...

OBSAH:

I.

Ithaka 5
Milíč 7
Kostnická episoda 10
List 11
Jeroným 13
Před bouří 15
Domažlice 17
Scéna vítězná 19
Z cest dalekých 21
Augusta 23
Societas Jesu 24
Marianská legenda 25
Bělohorský sonet 29
Buď pozdraveno 29
Konvertita 30
Martinic 34
Cena 37
Chór z dramatu 39
A. D. 1729 43
Výklad přírodopisný 45

II.

Jak v tichém příbytku 49
To smutek největší 50
Písnička 52
Jsou rány 53
My máme bratry vzdálené 54
Pohádka o starých pergamenech . . 55
Dialog 57
Ó blahoslavení 60

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
5038
M38C4

Martinek, Vojtech
Cesty